

RYSZARD JADCZAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

LWOWSKI OKRES W DZIAŁALNO CI NAUKOWO-DYDAKTYCZNEJ KAZIMIERZA AJDUKIEWICZA

Du e znaczenie dla zdobycia trwałej i silnej pozycji Kazimierza Ajdukiewicza (1890-1963) w filozofii miał okres lwowski jego działalno ci naukowo-dydaktycznej. Obejmuje on lata 1921-1925 oraz 1928-1945.

Kazimierz Ajdukiewicz¹ podj ł studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego w 1908 roku. Uczestniczył w seminarium filozoficznym Kazimierza Twardowskiego, ale słuchał te wykładów Waclawa Sierpiskiego, Mariana Smoluchowskiego, M cislawa Wartenberga, Kazimierza Zakrzewskiego i Jana Łukasiewicza. 18 lipca 1912 roku Ajdukiewicz uzyskał stopie doktora filozofii na podstawie pracy pt. *O stosunku aprioryzmu przestrzeni u Kanta do kwestii wyobra enia przestrzeni*, przygotowanej w seminarium Twardowskiego. W 1913 roku zło ył egzamin pa stwowy na nauczyciela matematyki w szkole redniej. Pierwsza naukowa publikacja Ajdukiewicza pt. *W sprawie odwracalno ci stosunku wynikania* ukazała si w „Przeł dzie Filozoficznym” w 1913 roku². W latach 1913-1914 kontynuował swe studia w Getyndze u D. Hilberta i L. Nelsona. Zetkn ł si tam te incydentalnie z E. Husserlem.

Od 30 lipca 1914 roku pełnił słu b wojskow bior c udział w kampaniach I wojny wiatowej na froncie austriacko-włoskim jako oficer armii austriackiej. Otrzymał odznak waleczno ci za uratowanie kolegi zagazowanego w rozbitym forcie. 20 lipca 1918 roku Ajdukiewicz zdał stosowne egzaminy przed Komisj egzaminacyjn dla kandydatów na nauczycieli szkół rednich, i na tej podstawie uzyskał kwalifikacje do nauczania filozofii i matematyki, jako przedmiotów głównych, a z fizyki jako przedmiotu pobocznego w szkołach rednich z j zykiem

¹ Dane biograficzne m. in. za: *Aha osobowe Kazimierza Ajdukiewicza*. Pa stwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, Zespól N. 26, Opis N. 5, N. 8, (dalej cyt: PAOL); *Materiały Kazimierza Ajdukiewicza*. Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, III-141; *Kazimierz Ajdukiewicz*, „Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego” t 3, 1962, s. 11-12; T. Czeowski: *Kazimierz Ajdukiewicz*, „Ruch Filozoficzny” t. 22, 1964, nr 2-4, s. 114-124; *Kazimierz Ajdukiewicz*, „Biogramy Uczonych Polskich”, Cz. I. Nauki Społeczne, r. 1. Wrocław 1983, s. 32-36.

² Był to tekst odczytu, jaki Ajdukiewicz wygłosił 19 kwietnia 1913 r. na 141 posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. W tym samym numerze „Przeł du Filozoficznego” (R. 16, s. II i II. s. 298-314), opublikowano tekst odczytu J. Łukasiewicza *W sprawie odwracalno ci stosunku racji i nast pstwa*, jaki wygłosił on 10 maja 1913 r. na 142 posiedzeniu PTF. Artykuł nawi zywał do rozwa a Ajdukiewicza i je kontynuował.

wykładowym polskim³. Z dniem 16 pa dziernika 1918 roku obj ł stanowisko zast - pcy nauczyciela w Gimnazjum im. Stefana Batorego we Lwowie, ale z powodu wojny polsko- -rosyjskiej ponownie wrócił do słu by w armii polskiej z dniem 21 wrze nia 1919 roku. Armii opu cił w listopadzie 1920 roku jako kapitan artylerii. W tym samym roku o enił si z Mari , córka Kazimierza Twardowskiego.

Ajdukiewicz, wspólnie z Twardowskim, pracował wówczas nad ostatecznym kształtem rozprawy habilitacyjnej pt *Z metodologii nauk dedukcyjnych*. Pod dat 12 maja Twardowski zapisał w *Dzienniku*: „Rzecz dowodz ca jego niezwykłych zdolno ci”⁴. 4 pa dziernika 1920 roku Twardowski oddał j do druku w Wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. Wyszła jako X tom Wydawnictwa w 1921 roku. Na jej podstawie Ajdukiewicz habilitował si w Uniwersytecie Warszawskim. W 1922 roku przeniósł habilitacj do Lwowa, na Uniwersytet Jana Kazimierza, gdzie wykładał jako docent prywatny, jednocze nie ucz c w szkołach rednich filozofii, fizyki i matematyki. W latach 1923-1925 nauczał te , jako docent, przedmiotów pedagogicznych w Seminarium Pedagogicznym we Lwowie, maj c tam po 7 godzin tygodniowo zaj . Oto dla przykła du zaj cia, jakie docent Ajdukiewicz prowadził w pierwszych latach swej pracy na lwowskiej uczelni⁵. W III trymestrze (kwiecie -czerwiec) roku akademickiego 1921/1922 Ajdukiewicz miał dwugodzinny wykład pt *Metodologia nauk dedukcyjnych*, a wi c identyczny z tytułem rozprawy habilitacyjnej, oraz wiczenia z zakresu logistyki. W I i II trymestrach roku akademickiego 1922/1923 wykładał (2 godz. tygodniowo) *Główne zagadnienia teorii poznania* oraz odbywał wiczenia z zakresu sylogistyki. W III trymestrze miał za wykład pt *O uzasadnieniu aksjomatów*, a na wiczeniach czytano E. Macha *Beiträge zur Analyse der Empfindungen*. W roku akademickim 1924/1925 wykładał logik , a w roku 1925/1926 metodologi .

Podczas I Zjazdu Filozofii Polskiej, jaki obradował we Lwowie w 1923 roku, Ajdukiewicz wygłosił, na wspólnym posiedzeniu sekcji logiki oraz metafizyki i epistemologii, referat pt. *O stosowaniu kryterium prawdy*. W 1923 roku we Lwowie wyszła praca Ajdukiewicza *Główne kierunki filozofii w wyj tkach z dzieł ich klasycznych przedstawicieli (Teoria poznania—logika—metafizyka)*. W przedmowie do niej Ajdukiewicz stwierdza, e ma ona: „słu y dojrzałszym uczniom najwy - szych klas gimnazjalnych oraz studentom uniwersytetu, rozpoczynaj cym studia filozoficzne jako podr cznik, wprowadzaj cy i zaznajamiaj cy z głównymi sposobami ich rozwi za ”. Tom składa si , poza wst pem, w którym autor prezentuje główne zagadnienia filozoficzne, z fragmentów rozpraw autorów polskich i obcych, uło onych w trzech cz ciach: I. *Teoria poznania* (z podziałem na 1. Kryterium prawdy; 2. Idealizm i realizm; 3. Racjonalizm i empiryzm); II. *Logika*; III. *Metafizyka*. Z autorów polskich s rozprawy Jana niadeckiego, Mariana Smoluchowskiego, Jana Łukasiewicza i Kazimierza Twardowskiego, w tym specjalnie do tego tomu napisana rozprawa pt *O naukach apriorycznych czyli racjonalnych (dedukcyj-*

³ PAOL.

⁴ *Dziennik Kazimierza Twardowskiego*. Dział R kopisów Biblioteki Głównej UMK Toru (kserokopie). Rps 2407/1.

⁵ Na podstawie *Programu Wykładów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*.

nych) i naukach aposteriorycznych czyli empirycznych (indukcyjnych). Z autorów obcych najwięcej fragmentów pochodzi od J. St. Milla, Descartesa, I. Kanta, L. Couturata. Przełożył je na język polski Kazimierz Ajdukiewicz i jego matka Maria, a także Marian Golias i Daniela Gromska. Na końcu książki pomieszczono tablice synchroniczne zawierające nazwiska i daty dotyczące filozofów występujących w tekście, daty z dziejów powszechnych i Polski. Jest to obszerny indeks rzeczowy.

Ponieważ podjęte w 1925 roku starania o utworzenie dla Ajdukiewicza III katedry filozofii we Lwowie, nie powiodły się, ten zdecydował się na przyjęcie propozycji objęcia z dniem 1 października 1925 roku nadzwyczajnej katedry filozofii w Uniwersytecie Warszawskim. Mianowany został na nią postanowieniem Prezydenta RP z 12 września 1925 roku. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w piśmie z dnia 28 października 1925 roku w taki oto sposób określiło nowe obowiązki Ajdukiewicza: „Do obowiązków tych należy prowadzenie badań naukowych, odbywanie wykładów i wicze z filozofii w zakresie potrzeb nauczania, na wydziale filozoficznym, co najmniej jednak w wymiarze pięciu godzin wykładów i dwóch godzin wicze tygodniowo w ciągu całego roku akademickiego, lub w wymiarze temu odpowiednim według zasady, że dwie godziny wicze odpowiadają jednej godzinie wykładów, kierownictwo seminarium połączonego z katedrą, oraz w ogóle sprawowanie wszelkich czynności akademickich, związanych z Pańskim stanowiskiem”⁶. 16 grudnia 1925 roku Ajdukiewicz odbył ostatnie wiczenie jako docent UJK, a 18 grudnia w Polskim Towarzystwie Filozoficznym miał odczyt pt. *O składnikach zdań*. 18 lutego 1926 roku XXI Zwyczajne Walne Zgromadzenie PTF we Lwowie zwolniło Ajdukiewicza z funkcji w Wydziale (Zarządzie), w związku z jego przejściem do Warszawy. W Warszawie Ajdukiewicz mieszkał w domu profesorskim przy ul. Brzozowej 12 m. 8. Tu spotkał innych byłych uczniów Twardowskiego, którzy pracowali w Uniwersytecie Warszawskim, m. in. Stanisława Leńskiego, Jaka Łukasiewicza, Tadeusza Kotarbińskiego, Władysława Witwickiego⁷.

Ajdukiewicz, jako profesor nadzwyczajny II katedry filozofii oraz kierownik seminarium filozoficznego, miał 4-godzinny wykład z logiki. Na seminarium przygotowywano referaty związane tematycznie z wykładem i dyskutowano nad nimi. Na proseminarium odbywano wiczenia z zakresu logiki i psychologii myślenia. W roku akademickim 1927/1928 Ajdukiewicz miał wykład pt. *Główne zasady metodologii nauk i logiki formalnej*.

Tymczasem we Lwowie trwały dalsze zabiegi o utworzenie III katedry filozofii i zaproponowanie jej Ajdukiewiczowi. 11 grudnia 1926 roku taki dezyderat jednomyślnie przyjęła Komisja Filozoficzna Wydziału Humanistycznego UJK. 15 grudnia tego roku wniosek Komisji przedło ono Radzie Wydziału Filozoficznego, która w tajnym głosowaniu postanowiła wystąpić o powołanie Ajdukiewicza na

⁶ PAOL.

⁷ Zob.: R. Jadczyk: *Kazimierz Ajdukiewicz w Warszawie w latach 1926-1928*. „Nowa Krytyka” nr 5, 1994.

⁸ *Główne zasady metodologii nauk i logiki formalnej*. Autoryzowany skrypt wykładów wygłoszonych w Uniwersytecie Warszawskim w r. akad. 1927/1928. Zredagował M. Presburger. Nakładem Komisji wydawniczej Koła matematyczno-fizycznego słuchaczy Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1928.

stanowisko profesora zwyczajnego filozofii (za wnioskiem 16 głosów, 4 przeciw, 1 kartka pusta).

Odpowiedni wniosek do MWRiOP o utworzenie trzeciej zwyczajnej katedry filozofii i powołanie na nią Ajdukiewicza wyszedł z Wydziału Humanistycznego UJK z dat 20 stycznia 1927 roku. Czytamy w nim m. in.: „Dla charakterystyki działalności naukowej i nauczycielskiej Pana Prof. dra K. Ajdukiewicza nale y zaznaczyć, że jego prace naukowe poruszają w sposób umiejętny, cisły i metodyczny szereg zagadnień, głównie z zakresu logiki i logistyki i stanowią ważne przyczynki do nowego ujęcia i rozwijania tych zagadnień. Jego prace napisane w celach dydaktycznych, odznaczają się jasnym i przystępnym wykładem i spełniają dobrze swoje zadanie informowania czytelników i ułatwiania studiów filozoficznych. Ponadto Pan Prof. dr K. Ajdukiewicz, działając przez kilka lat jako docent filozofii w Uniwersytecie Lwowskim, dał się poznać jako bardzo sumienny, uczący się młodzieży oddany nauczyciel, o wybitnej zdolności i zręczności dydaktycznej, przeto podpisana Rada Wydziałowa, przedstawiając go jako kandydata na trzecią katedrę filozofii, czyni to w przekonaniu, że będzie swoją dodatnią działalnością rozwinął dalej dla dobra Uniwersytetu Lwowskiego”⁹.

Tymczasem, gdy trwały zabiegi o przygotowanie warunków dla powrotu Ajdukiewicza do Lwowa, on sam coraz bardziej angażował się w prace warszawskiego środowiska filozoficznego. Dowodem tego było wybranie go 14 czerwca 1926 roku do Zarządu Warszawskiego Instytutu Filozoficznego, a po jego przekształceniu się w Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne, powierzenie w nim Ajdukiewiczowi, na Walnym Zgromadzeniu 7 listopada 1927 roku, funkcji zastępcy przewodniczącego (przewodniczył T. Kotarbiński). Ajdukiewicz wszedł do Komitetu Wykonawczego Drugiego Polskiego Zjazdu Filozoficznego, który obradował w 1927 roku w Warszawie. Wygłosił na nim referat w sekcji logiki pt. *W sprawie klasyfikacji rozumowa*.

Jednocześnie Ajdukiewicz nie tracił kontaktu z Polskim Towarzystwem Filozoficznym, wygłaszając odczyty na jego posiedzeniach naukowych. I tak, np. na 264 posiedzeniu 30 września 1926 roku, wystąpił z tematem *Założenia logiki tradycyjnej*, a na 267 posiedzeniu 30 grudnia 1926 roku z *Analizy semantycznej zdania pytalnego*¹⁰.

Oto, jak Ajdukiewicz oceniał efekty swojej pracy w uniwersytecie i stanowienia filozoficznego w Warszawie. W liście z 2 marca 1927 roku do Twardowskiego czytamy: „Moja robota tutejsza jako idzie. W tych dniach wyjdzie „Przegląd Filozoficzny” z moim artykułem o logice tradycyjnej”. Niczego nowego w tym okresie nie wymyśliłem, tylko uporządkowałem sobie i uzupełniłem moje wiadomości o definicji. Sezon jest w ogóle dosyć martwy, najwięcej nowych produktów dostarczą młodsi uczniowie Leńkiewskiego i Łukasiewicza. Tyle o stronie naukowej tutejszego życia”¹². „Moje zainteresowania w tym trymestrze — pisał nato-

⁹ PAOL, dok. nr 38.

¹⁰ Ten sam tekst Ajdukiewicz wygłosił 29 listopada 1926 r. na 317 posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w Warszawie. *Autoreferat*. „Ruch Filozoficzny”, t 10, 1926-1927, nr 7-10, s. 194. b-195. b.

¹¹ „Przegląd Filozoficzny” R. 29 (1927), nr 3-4, s. 200-229.

¹² *Archiwum Kazimierza Twardowskiego*. Biblioteka IFiS PAN Warszawa (dalej cyt. AKT). K 14.

miast w liście z 12 marca 1927 roku — obracały się około zagadnień związanych z definicjami. Był to temat, o którym przez cały trymestr wykladałem. Nie porobiłem wprawdzie w tej dziedzinie żadnych odkryć, ale się bardzo dużo nauczyłem. Gdyby Towarzystwo Filozoficzne sobie przeczyło, to mógłbym wygłosić odczyt np. na temat o warunkach poprawności definicji syntetycznych lub o definicjach przez indukcję, lub na jakiś inny temat związany z definicjami. Byłby to odczyt bez oryginalnych pomysłów autora, lecz odczyt raczej referencyjny. Gotów byłbym też do wygłoszenia odczytu o różnicy między nominowaniem dedukcyjnym i indukcyjnym. Jednak nie pozostawiam to całkowicie uznaniu Tatki, czy mój odczyt byłby po danej¹³. Ajdukiewicz, podczas pobytu we Lwowie 9 kwietnia 1927 roku na 269 posiedzeniu naukowym PTF, wygłosił odczyt pt. *O arbitralności definicji*¹⁴ a 15 kwietnia uczestniczył w konwersatorium filozoficznym.

Relacjonując przebieg swoich zajęć w Uniwersytecie Warszawskim w nowym roku akademickim, Ajdukiewicz pisał np. w liście do Twardowskiego z 19 października 1927 roku: „U nas wszelkie lady wakacji już minęły i praca idzie normalnym ładem. Na wykładzie dla magistrantów mam, mimo konkurencyjnego wykładu Łukasiewicza, ponad 200 słuchaczy. Proseminarium liczy 50 osób, zaś seminarium 13. Ze względu na skład seminarium zrezygnowałem z pierwotnego planu zajmowania się słownikiem geometrii i do wiadzenia a wziąłem natomiast jako temat zagadnienie uprawnień indukcyjnych. Na proseminarium czytamy Berkeleygo trzy dialogi, a nadto robimy zadania w związku z wykładem. Skrypty z wykładów wymagają dużo czasu, dają jednak pewną satysfakcję, póki jej krytyka nie ostudzi¹⁵. Do tej kwestii wraca w liście z 17 grudnia 1927 roku: „Wykłady skończyłem w czwartek. Nie zdążyłem jednak w tym trymestrze wyczerpać materiału, jaki sobie prelimitowałem, a może za dużo zatopiłem się w szczegółach, wskutek czego jeszcze w drugim trymestrze przez dwie godziny będę kontynuował wykład dla magistrantów. Skrypty z moich wykładów robi się pomalutku, dotychczas wyszły cztery arkusze, a w tych dniach wyjdą następne cztery, przed nowym rokiem reszta. Cieszę się tymi skryptami, gdyż zawierają one kwintesencję tego, czego się w ostatnich latach z logiki nauczyłem od innych i od siebie. Może się z nich złoży dawno planowany podręcznik¹⁶”.

Na przeszkodzie powrotu Ajdukiewicza do Lwowa stała, obok wciąż nie załatwionej sprawy katedry zwyczajnej, kwestia znalezienia dla jego rodziny odpowiedniego mieszkania. W końcu, zgodnie ze swoim życzeniem, przyznano mu pięciopokojowe mieszkanie na II piętrze w domu profesorskim przy ulicy Supińskiego 11. Wobec braku niemożności otrzymania profesury zwyczajnej, Ajdukiewicz zgodził się na powrót do Lwowa na katedrę nadzwyczajną. To zaś wymagało zmiany poprze-

-4. Do egzaminów czerwcowych z *Zagadnień nauk filozoficznych* zgłosiło się do Ajdukiewicza 690 kandydatów.

¹³ AKT, K 14. -5.

¹⁴ Ajdukiewicz prosił Twardowskiego o niepublikowanie autoreferatu z tego odczytu, w związku z jakimiś nieporozumieniami na ten temat z Leńskim (AKT, K 14. -23).

¹⁵ AKT, K 14. -12.

¹⁶ Patrz przypis 8.

dniej uchwały Rady Wydziału Humanistycznego. Dokonano tego w dniu 8 lutego 1928 roku. Rada Ministrów zatwierdziła wniosek o powołanie Ajdukiewicza na profesora nadzwyczajnego we Lwowie w dniu 24 lutego. Postanowienie Prezydenta RP w tej sprawie nosi datę 3 marca. 25 kwietnia, po dwóch latach i trzech miesiącach pobytu w Warszawie, Ajdukiewicz powrócił z rodziną do Lwowa, aby tu podjąć swe nowe obowiązki. 1 maja 1928 roku Ajdukiewicz miał we Lwowie swój pierwszy wykład, a 23 maja po raz pierwszy uczestniczył w posiedzeniu Rady Wydziału w charakterze profesora 30 kwietnia 1928 roku XXI Doroczne Walne Zgromadzenie Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego zatwierdziło ustąpienie Ajdukiewicza z Zarządu, a 20 listopada 1928 roku Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Członków PTF we Lwowie ponownie włączyło go w skład Wydziału (Zarządu), powierzając mu funkcję zastępcy przewodniczącego. Od 1929 roku Ajdukiewicz był członkiem przybranym, a od 1938 roku członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Jesienią 1933 roku objął przewodnictwo Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich we Lwowie. W grudniu 1928 roku przyznano mu „Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości”.

Program zajęć Ajdukiewicza na rok akademicki 1928/1929 zawierał: Logikę formalną—wykład czterogodzinny (I i II trymestr); Zagadnienia indukcji—wykład czterogodzinny (III trymestr); Seminarium filozoficzne niemieckie — dwie godziny tygodniowo; Seminarium filozoficzne francuskie — dwie godziny tygodniowo. W latach 1930/1931 Ajdukiewicz miał wykład pt. *Główne zagadnienia teorii poznania* oraz *Semantyka logiczna*¹⁷.

Ustąpienie Twardowskiego z katedry oznaczało konieczność przejścia przez Ajdukiewicza obowiązków związanych z pytaniem przy egzaminach magisterskich i przy egzaminach kwalifikacyjnych na nauczycieli szkół średnich, a także uregulowania kwestii kierownictwa seminarium filozoficznego. Postanowiono, że Twardowski zachowa swój pokój w Uniwersytecie. „Co się za toczy administracji seminarium—zanotował Twardowski w *Dzienniku* pod datą 25 III 1930 r. — Kazik [Ajdukiewicz] — aby by szczerym — o wiadczył, że wołałby j sam objąć. Odpowiedziałem mu, że ja osobiście nigdy nie myślałem o zatrzymaniu administracji — owszem rad byłbym, gdyby mi ten ciężar spadł z głowy. Wiem, że wszystko w porządku i bardzo jestem rad i zadowolony, że byłem mógł u siebie nadal swego pokoju, gdy nie tylko w domu nie mam teraz miejsca na przeniesienie tu swych księzek i całego warsztatu, lecz ze względu na „Ruch Filozoficzny” oddać mi go od seminarium byłoby wielkim dla mnie utrudnieniem pracy”¹⁸.

Zgodnie z *Kroniką Uniwersytetu Jana Kazimierza za lata 1929/1930* (Lwów 1931), w proseminarium Ajdukiewicza uczestniczyło w I trymestrze — 110 osób, w II — 77, w III — 50. W seminarium za odpowiednio: 18, 14, 15. Na proseminarium „przerabiano” zadania logiczne oraz czytano i komentowano Berkeleygo *Trzy dialogi*

¹⁷ Zob.: *Wykłady Kazimierza Ajdukiewicza z teorii poznania w roku akademickim 1930-1931* (na podstawie notatek Kazimierza Szałajko, opracował Jan Woleński). „Edukacja Filozoficzna 1988/3; K. Ajdukiewicz: *Kategorie syntaktyczne i antynomie logiczne* (na podstawie notatek K. Szałajko). „Filozofia Nauki” R. I, nr 1, 1993.

¹⁸ *Dziennik. Rps. 2407/3.*

mi dzy Hylasem a Filonousem, na seminarium za czytano i interpretowano Kanta *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki*.

Ajdukiewicz, wzorem Twardowskiego, starał si utrzymywa nie tylko naukowe stosunki z seminarzystami. Dowodem tego cho by wspólna wycieczka członków seminarium Ajdukiewicza i uczestników *privatissimum* Twardowskiego, zorganizowana 2 lipca 1930 roku do Obroszyna, zako czona wyj cciem do teatru we Lwowie na *Dzielnego wojaka Szwejka*. W pa dzienniku Ajdukiewicz zainicjował reaktywowanie działalno ci Koła Filozoficznego Studentów.

Z tego okresu pochodzi kilka tekstów popularyzatorskoedukacyjnych. W 1931 roku w „Filomacie” (nr 26, s. 435-444) Ajdukiewicz zamie cił artykuł *O zagadnieniach filozoficznych*, w którym omawia wa ne kwestie podnoszone przez młodzie i warte dyskusji. Zaliczył do nich: problem egoizmu, wolno ci woli w zwi zku z kwesti odpowiedzialno ci, ródeł wiedzy o wiecie zewn trznym. Rozwa a te , jaki wpływ maj dyspozycje naturalne i wychowanie na sposób rozstrzygania zagadnie filozoficznych. W nr 35 (s. 6-14) i 36 (s. 51-56) „Filomaty” z 1931 roku opublikował tekst pt. *Paradoksy staro ytno ci*. W sposób bardzo przyst pny omówił kilka paradoksów Eubulidusa i Zenona z Elei. Zach cał młodzie do samodzielnego rozwa ania tych i innych zagadnie . Doda trzeba, e w encyklopedycznym zarysie współczesnej wiedzy i kultury *wiat i ycie* (pod redakcj Zygmunta Łampickiego), Lwów-Warszawa 1933, znajduj si nast puj ce hasła autorstwa Ajdukiewicza: *Analiza i synteza; Celowo ; Do wiadczenie* (t. 1) oraz *Dusza—duch* (t. 2).

W 1938 roku wychodzi we Lwowie Ajdukiewicza *Propedeutyka filozofii*. Podr cznik ten obejmuje nast puj ce zagadnienia zgrupowane w trzech cz ciach: Psychologia procesów poznawczych (o spostrze eniach, o pamici, o wnioskowaniu); Logika (nauka o poj ciu i s dzie, wiadomo ci z logiki formalnej, rodzaje wnioskowania-rozumowania, o naukach); Post powanie człowieka (psychofizyczna natura człowieka, czynno ci mimowolne, działanie wiadome celu). Ka dy paragraf ko czy si zestawem zada i pyta do wykorzystania w nauce szkolnej.

Ajdukiewicz, zdobywaj c sam coraz mocniejszy pozycj naukow , starał si te wpływa na sprawy osobowe we lwowskim rodowisku, a przez to na charakter uprawianej w nim filozofii. Tu jednak napotkał na opór Twardowskiego. Tak np. zaproponował, aby zaprosi do wykładania na Wydziale Humanistycznym, w ramach zwolnionej przez Twardowskiego katedry, Alfreda Tarskiego. „O wiadczyłem si przeciw — czytamy w *Dzienniku* Twardowskiego pod dat 28 I 1930 r. — a to dlatego, e nie chc aby mogły powsta pozory, jakoby my mieli zamiar powoła Tarskiego na katedr po mnie. A takie powołanie i nawet pozory zamiaru takiego powołania uwa ałbym dlatego za niepo dane, e przecie ju Kazik [Ajdukiewicz] reprezentuje u nas kierunek logistyczny. Przeciw temu Kazik zaprotestował, ale starałem si mu wytłumaczy , e jednak, cho nie jest, jak słusznie mówi specjalist z zakresu logistyki, stara si j w jak najszerszej mierze stosowa i jej metodami si posługiwa , co wła nie rozumiem przez nazwanie go reprezentantem logistyki. Na jego za uwag , e on nie traci nadziei i przekona mnie o tym, e owe zlecenie

wykładów Tarskiemu jest rzecz po dan , odpowiedziałem e w tpi by mnie potrafił przekona ”¹⁹. Istotnie do powołania Tarskiego nie doszło.

Z tego okresu pochodzi te interesuj cy zapis w *Dzienniku Twardowskiego*, zwi zany z przygotowaniem przez Ajdukiewicza rozprawy pt. *O znaczeniu wyrazów*, przeznaczonej do *Ksi gi Pami tkowej PTF*. Pod dat 12 sierpnia 1930 roku czytamy: „Sko czyłem dzi czyta prac Kazika o znaczeniu. Nie mog tego rodzaju traktowania takich zagadnie uzna za trafne. Chleba nie kraje si brzytwami. Tote nie mo e si obej bez zało e fikcyjnych E oraz takich, które po cz ci zawieraj w sposób implicite rzeczy maj ce by uzasadnione. W danej pracy odgrywa tak rol , jak si zdaje, poj cie „uwierzenie w zdanie”, „uznanie zdania”, przy pomocy którego dokonuje si ró nych rozumowa , których bezwarto ciowo ujawniłaby si gdyby zechciano ci le te poj cia zanalizowa ”. Za pod dat 23 wrze nia 1930 roku Twardowski zanotował , e na pytanie Ajdukiewicza co s dzi o jego rozprawie, odrzekł: „Zarzućem jej, e nie zajmuje si bli ej poj ciem ’uznawanie zdania’, które to poj cie jest dla jego pozytywnych wywodów o znaczeniu wyrazów podstawowe, a którego rozbiór, moim zdaniem, wykazałby, e tkwi w nim wła nie czynnik asocjacionistyczny, którego zastosowanie do teorii ’znaczenia’ autor zwalcza. Wytkn łem te jeszcze niektóre inne mniejsze uwagi i s dy”²⁰.

Teoria „znaczenia wyrazów” Ajdukiewicza wywołała tak e sprzeciw Leona Chwistka, wówczas profesora logiki na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJK. Informacj na ten temat znajdujemy pod dat 22 VIII 1934 r. w *Dzienniku Twardowskiego*. Otó Ajdukiewicz tak relacjonował Twardowskiemu sw wizyt u Chwistka: „Powiedział mu [Chwistek], e pisze rzecz *Wst p do logiki*, w której si rozprawia ze wszystkimi polskimi logikami, m. in. tak e z Kazikiem [Ajdukiewiczem], którego teorii ’znaczenia wyrazów’ zwalcza. Nie mo e si bowiem zgodzi z pogl dem, jakoby znaczenie wyrazu było jak my l z wyobra eniem wyrazu skojarzon . Zapytuje go Kazik, gdzie co podobnego twierdzi. Chwistek wskazuje na to pewien ust p z rozprawy Kazika drukowanej w *Ksi dze Pami tkowej PTF*, gdzie si takie twierdzenie znajduje. Kazik zwraca mu uwag , e to twierdzenie si tam znajduje dlatego, e zostało przytoczone jako jedno z twierdze , które ma by zwalczone i odparte. Na to Chwistek pyta si Kazika, jakie wi c on, tj. Kazik wyznaje zdanie o znaczeniu wyrazów. Kazik odpowiada, e swoje własne zdanie wyło ył w dalszych partiach rozprawy i chce mu wskaza odpowiednie miejsce. Przekonuje si przy tym, e Chwistek rozci ł z jego rozprawy tylko kilka pocz tkowych kartek, dalsze za , na których Kazik wyło ył swe własne pogl dy w danej sprawie, były nierozci te! Tak to pracuje ’naukowo’ Chwistek”²¹.

We Lwowie trwały dalsze zabiegi o mianowanie Ajdukiewicza profesorem zwyczajnym. Rada Wydziału Humanistycznego UJK pismem z 31 marca 1930 roku ponownie wyst piła w tej sprawie. Powołuj c si na fakt opuszczenia katedry filozofii przez K. Twardowskiego, w zwi zku z jego przej ciem w stan spoczynku,

¹⁹ Tamte.

²⁰ Tam e. Rozprawa ukazała si w *Ksi dze Pami tkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie*. Lwów 1931, s. 31-77.

²¹ *Dziennik*, Rps. 2407/3.

wnioskowano o mianowanie z dniem 1 maja 1930 roku w to miejsce wła nie K. Ajdukiewicza Jako bezpo redniego nast pcy Prof. Kazimierza Twardowskiego²². Kolejne pismo w tej sprawie wysłano z Wydziału Humanistycznego dnia 11 lutego 1931 roku. 23 maja 1934 roku Rada Wydziału Humanistycznego UJK ponownie uchwaliła jednomy lnie zwróci si do MWRiOP o mianowanie Ajdukiewicza profesorem zwyczajnym. Odno ne pismo w tej sprawie wyszło z dat 6 czerwca 1934 roku. Po przedstawieniu prac Ajdukiewicza, zwraca si w nim uwaga , e jego rozprawy: „spotkały si nie tylko z dodatni ocen polskich uczonych, ale wywołały i przychyln e echa w ród niektórych uczonych zagranicznych. I tak H. Scholz omawia prace prof. Ajdukiewicza w ksi ce swej *Geschichte der Logik*, jako te w jednym z artykułów w "Deutsche Literaturzeitung", a podobnie i Albrecht Becker w ksi ce *Die Aristotelische Theorie der Möglichkeitschlüsse*"²³.

W 1934 roku Ajdukiewicz opublikował w czasopi mie „Erkenntnis” (IV, s. 100-138) rozpraw *Sprache und Sinn*. Twardowski odnotował w swoim *Dzienniku* pod dat 3 sierpnia 1934 roku, e Ajdukiewicz pokazał mu odbitek tej rozprawy. „Zdobywa on sobie coraz wi ksze uznanie w gronie członków Koła Wiede skiego, którzy przywi zuj wielk wag do jego udziału w swoim zje dzie, maj cym si odby tu przed VIII Mi dzynarodowym Zjazdem Filozoficznym w Pradze”.

Na Zje dzie w Pradze Ajdukiewicz wyst pił z referatem pt. *Logiczny antyirracjonalizm w Polsce*. Stwierdził m. in., e niektórzy filozofowie polscy podejmuj zagadnienia zbli one do tych, jakie wyst puj w pozytywistycznym Kole Wiede skim²⁵. Twardowski zanotował w *Dzienniku* pod dat 14 wrze nia 1934 roku, e Ajdukiewicz podzielił si swoimi wra eniami z pobytu na Zje dzie: „Jest zadowolony ze swego w nim udziału, zwłaszcza z udziału w Vorkongresie, urz dzonym przez Wiener Kreis”²⁶. Na Trzecim Polskim Zje dzie Filozoficznym w Krakowie w 1936 roku Ajdukiewicz wyst pił z referatem pt. *Zagadnienie idealizmu w sformulowaniu semantycznym*.

Wreszcie dekretem z 6 pa dziernika 1934 roku Prezydent RP mianował Ajdukiewicza profesorem zwyczajnym. Minister WRiOP okre lił jego nowe obowi zki: „z zakresu nauczania co najmniej pi godzin wykładów i dwie godziny wicze tygodniowo w ci gu całego roku akademickiego, lub wymiar temu odpowiedni według zasady, i dwie godziny wicze odpowiadaj jednej godzinie wykładu”²⁷. Asystentk przy katedrze Ajdukiewicza była pocz tkowo Maria Kokoszy ska, ale wkrótce, w zwi zku z jej wyjazdem na stypendium zagraniczne, obowi zki te przeją Stefan wie awski.

Ajdukiewiczowi doszły wkrótce nowe obowi zki w Uniwersytecie i poza nim. W 1936 roku, wraz z Twardowskim, przygotował na zlecenie MWRiOP projekt programu nauki filozofii w klasie drugiej liceum ogólnokształc ego. W 1937 roku

²² PAOL.

²³ Tam e.

²⁴ *Dziennik*, Rps. 2407/4.

²⁵ „Przeł d Filozoficzny” R. 34, 1934, z. IV, s. 399.

²⁶ *Dziennik*, Rps. 2407/4.

²⁷ PAOL.

wszedł w skład Komisji Dyscyplinarnej dla pracowników UJK, a w 1939 roku objął przewodnictwo Komisji dla Kandydatów na nauczycieli szkół rednich. Po mierci Twardowskiego Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie wybrało go w dniu 5 marca 1938 roku nowym przewodniczącym. Podczas obrad I Zjazdu byłych uczniów Twardowskiego, jaki odbył się w dniach 11 i 12 lutego 1939 roku we Lwowie, Ajdukiewicz wygłosił publiczny odczyt *O sprawiedliwości*, nawiązujący do niektórych myśli Twardowskiego²⁸.

Do bardziej znanych uczniów K. Ajdukiewicza, którzy we Lwowie zdobyli wykształcenie pod jego kierunkiem (choć słuchali też wykładów K. Twardowskiego i R. Ingardena), a potem sami podjęli pracę naukową, należą m. in.: Maria Kokoszka-Lutmanowa, Henryk Mehlberg, Seweryna Romahnowa-Łuszczewska, Stefan Wieawski, Roman Suszko.

W latach wojny Ajdukiewicz przebywał we Lwowie, nadal wykładając w Uniwersytecie im. I. Franko pod nazwą rosyjską, jako profesor psychologii na Wydziale Historycznym od 13 sierpnia 1940 roku do czerwca 1941 roku. Od 1 sierpnia 1944 roku do 24 września 1945 roku pracował jako kierownik katedry fizyki we Lwowie w Państwowym Instytucie Medycznym²⁹. We wrześniu 1945 roku opuścił Lwów i po krótkim pobycie w Krakowie, od grudnia 1945 roku objął Katedrę Teorii i Metodologii Nauk w Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1948-1952 był jego rektorem, a od 1954 roku związał się z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie, w którym kierował do 1961 roku Zakładem Logiki.

W swojej przemowie, pisanej w 1960 roku do I tomu wyboru pism z lat 1920-1939 (Warszawa 1985), Ajdukiewicz zamieścił takie oto słowa: „Patrzcie na te prace tutaj zebrane, wspominamnie bez wzruszenia młode lata, w których je pisałem, i osoby, które mi były w tej pracy przewodnikami, jak i te, które mi w niej towarzyszyły. Niech mi więc będzie wolno w tym miejscu z głębi wdziacznie wspomnieć o moich nauczycielach akademickich, o profesorach: Kazimierzu Twardowskim, Janie Łukasiewiczu, Władysławie Witwickim, Waławie Sierpińskim, i o moim nauczycielu matematyki z czasów gimnazjalnych, profesorze Wincentym Franku, który jeszcze w moich chłopińskich latach wyrabiał we mnie i w kolegach moich poczucie odpowiedzialności za wypowiedzane słowa i twierdzenia. Wiele też zawdzięczać moim kolegom, profesorowi Stanisławowi Leńwieskiemu i profesorowi Tadeuszowi Kotarbińskiemu, od których się wiele nauczyłem i którzy wielki wpływ wywarli na to, co w młodych latach pisałem. Wdziacznie należą również młodszy towarzysze pracy, a dawnym uczniom — profesor Marii Lutman-Kokoszkiej, profesorowi Henrykowi Mehlbergowi, doktorom: Zygmuntowi Schmiererowi, Walterowi Auerbachowi, Leopoldowi Blausteinowi, docentce Sewerynie Łuszczewskiej-Romahnowej, za liczne dyskusje nad moimi pracami w czasie ich pisania, które pomagały mi rozstrzygnąć si pomysł w sposób uchwytnej formułować i ustrzegły mnie od niejednego błędów” (s. VIII).

²⁸ K. Ajdukiewicz: *O sprawiedliwości* ci. „Kultura i Wychowanie” z. 2, 1939, s. 109-121.

²⁹ Archiwum PAN Warszawa, III -141. Pismo Dyrektora Lwowskiego Państwowego Instytutu Medycznego nr 2070 (odpis).